

De witte wijntap

JOOST BOUWMEESTER

Ben je in staat een appelboom van een tulp te onderscheiden, dan kun je ook zeker tussen de bomen het berkenbos zien.

Door de helderwitte schors is de berk de makkelijkst herkenbare inheemse boom in het bos.

Wie dieper op de materie ingaat, komt echter van een koude kermis thuis.

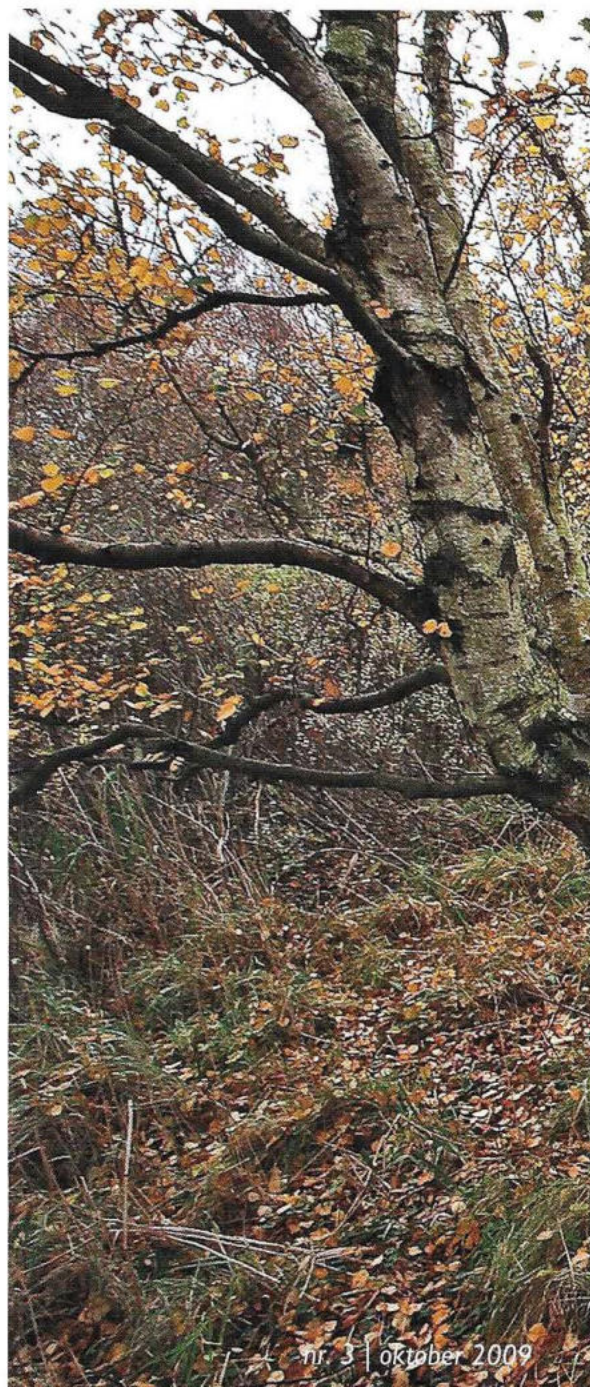
De determinatie van deze boom maakt toch een zoektocht door de determinatieschema's (de sleutels) van de Flora van Nederland noodzakelijk.

Die determinatieschema's kennen we nog van onze schooltijd en leverde menigeen voor het schoolvak biologie behalve hoofdpijn en frustratie ook een onvoldoende op. Want als de materie niet voor je leeft, raak je hopeloos verdwaald in de Flora en verdwijn je in een 'moeras' met richtingaanwijzers als 'stijf behaarde lijnlancetvormige kelkslippen en wandstandige zaaddragers'. Zie daar maar eens uit te komen.

Ruw versus zacht

Het probleem met de berk is namelijk dat er een ruwe berk en een zachte berk bestaan. Mooi zo; ruw en zacht zijn het tegenovergestelde van elkaar, dus daar komen we wel uit. Mooi niet, want dat verschil is slechts met een loep te zien. De schaarse, zachte beharing op de onderzijde van het blad geeft een eerste indicatie dat we met de zachte berk te maken hebben. Toch zijn er zonder loep of microscoop wel degelijk globaal verschillen te zien. We kijken allereerst naar het silhouet van de boom. Hangen de uiteinden van de jonge takken halverwege en boven in de boom in een boog naar omlaag dan is het zeer waarschijnlijk de ruwe berk (*Betula pendula*). Het Latijnse *pendula* betekent namelijk hangend. Is de mooie, witte stam onderaan opengebarsten in donkere, zwarte schors? Dat is ook een eigenschap van de ruwe berk. Ook de standplaats is belangrijk. Zachte berken zijn talrijk in vochtige, voedselarme, moerassen en hoogveengebieden in het noorden van ons land. Op onze drogere kalkrijke zandgrond voelt juist de ruwe berk zich thuis. Door de aanwezigheid van

veenachtige bio-topen in onze kalkrijke zandgronden kunnen we ook de zachte berk hier vinden. Dat is het geval in onze duinen, waar dichtgegroeide duinplassen en vochtige duin-

valleien een veenpakket achter laten waarop de zachte berk zich thuisvoelt, terwijl op de drogere oevers de ruwe berk staat.

Berkenwijn

Als de herfst is aangebroken, contrasteren de berken in de duinberkenbossen prachtig met de omringende duinhellingen door hun felle gele kleur. Zonder blad is deze boom door de helder witte schors echter nog steeds een sieraad voor de natuur. De witte, perkamentachtige schors bevat betuline, een stof die de bast hard en duurzaam maakt en zo de boom beschermt tegen insectenvraat.

De bodem van de duinberkenbosjes is bezaaid met omgevallen oude berken. Deze boomlijken bestaan vaak alleen nog uit holle, witte berkenbast. De kern is al volledig verteerd. Dat bracht

de vroege bewoners van de berkenbossen natuurlijk op het idee om de bast toe te passen als gebruiksvoorwerp. Van dakbedekking tot kledingstuk. Je kunt het zo gek niet bedenken. Zelfs schoenen werden eruit vervaardigd.

Uit de boom werd bovendien berkensap afgetaapt, door gaten in de brede stammen te boren. Dagelijks kunnen zo verscheidene liters opgevangen worden. Berkensap is rijk aan suikers, en we raden het al, daar kun je na gisting wat lekkers van stoken: berkenwijn. Een met berkenwijn volgezopen Germaan, gekleed en geschoeid in berkenbast en huiden. Dat moet een vrolijke boel zijn geweest. Alleen tijdens carnaval kan je je daar nog iets bij voorstellen.

JOOST BOUWMEESTER IS NATUURFOTOGRAAF

Ruwe berk (foto: Joost Bouwmeester).

